

Думається, що в КК України має бути законодавче закріплення самостійної групи злочинів у сфері сімейно-побутових відносин — «Злочини проти близьких родичів».

Характерною особливістю даної групи злочинів є наявність в них у якості обов'язкових ознак складу злочину додаткового об'єкта злочину і потерпілого. Додатковим об'єктом в даній групі злочинів виступають сімейно-побутові відносини, які виникають між близькими родичами.

Л і т е р а т у р а

1. *Міністерство внутрішніх справ України*. Стан та структура злочинності в Україні (станом на 20 листопада 2012 року) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/813157>

2. *Про попередження насильства в сім'ї*: Закон України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>

3. *Конституція України* // Відомості Верховної Ради України (ВВР) [Електронний ресурс]. — 1996. — № 30. — Ст. 141. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>

4. *Кримінальний кодекс України* // Відомості Верховної Ради України (ВВР) [Електронний ресурс]. — 2001. — № 25—26. — Ст. 131) . — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>

Максим Петрович ІГНАТЕНКО,

асистент кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія»

ГОТУВАННЯ ТА ЗАМАХ НА ЗЛОЧИН: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СТУПЕНЯ ТЯЖКОСТІ ЗЛОЧИНУ

Розвиток кримінального права нерозривно пов'язаний із завданням індивідуалізації кримінальної відповідальності і покарання залежно від тяжкості вчиненого злочину. Кримінальні кодекси багатьох зарубіжних країн класифікують злочини в залежності від їх тяжкості, що має важливе не тільки теоретичне, але й практичне значення.

В Кримінальному кодексі України 1960 року не було чітко визначеної системи класифікації злочинів, що створювало певні складності на практиці.

Найбільш цінною з практичної точки зору є класифікація злочинів за ступенем тяжкості.

Положеннями ч. 1 ст. 12 Кримінального кодексу України (далі — КК України) передбачено чотири категорії злочинів залежно від ступеня тяжкості: 1) злочини невеликої тяжкості; 2) злочини середньої тяжкості; 3) тяжкі злочини; 4) особливо тяжкі злочини.

Злочином невеликої тяжкості є злочин, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк не більше двох років, або інше, більш м'яке покарання за винятком основного покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (ч. 2 ст. 12 КК України).

Злочином середньої тяжкості є злочин, за який передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше п'яти років (ч. 3 ст. 12 КК України).

Тяжким злочином є злочин, за який передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше двадцяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше десяти років (ч. 4 ст. 12 КК України).

Особливо тяжким злочином є злочин, за який передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад двадцять п'ять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі (ч. 5 ст. 12 КК України).

В цьому контексті актуальним, на наш погляд, є визначення ступеня тяжкості готування або замаху на злочин, оскільки відповідно до Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності» від 15 квітня 2008 року № 270-VI шляхом внесення змін до положень ст. 68 КК України законодавець диференціював кримінальну відповідальність в залежності від стадії вчинення злочину. Якщо до 15 квітня 2008 року за готування або замах на злочин суд мав право призначити будь-яке із покарань, передбачених кримінально-правовою санкцією, без обмеження строку або розміру останнього, то з прийняттям вище зазначеного закону суд обмежений встановленими кримінальним законом рамками. Так, за вчинення готування до злочину строк або розмір покарання не повинен перевищувати половини максимального строку або розміру покарання, передбаченого санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КК України (ч. 2 ст. 68 КК України).

ни), а за вчинення замаху на злочин — не більше двох третин (ч. 3 ст. 68 КК України).

У зв'язку із цим виникає питання, чи має впливати на категорію тяжкості стадія вчинення злочину, тобто якими межами санкції кримінально-правової норми мають керуватися правозастосовні органи у випадку вчинення готування чи замаху на вчинення злочину, а саме враховувати чи не враховувати положення ст. 68 КК України. Так, наприклад, готування до вчинення злочину, передбаченого ч. 2 ст. 159 КК України (порушення таємниці голосування) (передбачає призначення покарання у виді позбавлення волі на строк до трьох років), ми будемо відносити до злочину середньої тяжкості? Те саме стосується, наприклад, готування до злочину, передбаченого ч. 3 ст. 185 КК України (крадіжка, поєднана з проникненням у житло) (передбачає призначення покарання у виді позбавлення волі на строк від трьох до шести років). Це буде тяжкий злочин? Чи потрібно готування до злочину середньої тяжкості або тяжкого злочину відносити також до злочинів середньої тяжкості та тяжких злочинів відповідно? На нашу думку, однозначно, що ні. Однак законодавець однозначної відповіді на ці питання не дає.

При цьому не слід забувати про важливість визначення категорії злочину, оскільки встановлена в ст. 12 КК України класифікація злочинів знаходить своє конкретне відображення в інститутах Загальної та Особливої частин КК України.

Більшість інститутів Загальної частини КК України пов'язані з класифікацією злочинів, встановленою в ст. 12 КК України. Так, віднесення злочинів до тієї чи іншої категорії впливає на можливість звільнення особи від кримінальної відповідальності, враховується при призначенні покарання, умовно-достроковому звільненні від покарання, заміні невідбутої частини покарання більш м'яким, при застосуванні амністії і т. д.

Так, наприклад, готування до злочину невеликої тяжкості не тягне за собою кримінальної відповідальності (ч. 2 ст. 14 КК України); звільнення від кримінальної відповідальності пов'язується з вчиненням злочинів невеликої чи середньої тяжкості (ст.ст. 45—48 КК України).

Щодо злочинів тяжких або особливо тяжких, то з ними закон пов'язує найбільш суворі правові наслідки, наприклад, при складанні покарань остаточне покарання за сукупністю злочинів визначається в межах, встановлених санкцією статті Особливої частини цього КК України, яка передбачає більш суворе покарання, але якщо хоча б один із злочинів є умисним тяжким або особливо тяжким,

суд може призначити остаточне покарання за сукупністю злочинів у межах максимального строку, встановленого для даного виду покарання в Загальній частині КК України (ст. 70 КК України), при складанні покарань у виді позбавлення волі загальний строк покарання, остаточно призначеного за сукупністю вироків, не повинен перевищувати п'ятнадцяти років, а у випадку, якщо хоча б один із злочинів є особливо тяжким, загальний строк позбавлення волі може бути більшим п'ятнадцяти років, але не повинен перевищувати двадцяти п'яти років (ст. 71 КК України). Конфіскація майна може бути застосована лише за тяжкі та особливо тяжкі корисливі злочини (ст. 59 КК України); найбільш тривалі строки давності, погашення і зняття судимості встановлюються саме за тяжкі і особливо тяжкі злочини (ст. ст. 49, 80 КК України).

Класифікація злочинів безпосередньо впливає і на кваліфікацію злочинів. Так, наприклад, за заздальгідь не обіцяне приховування злочину особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності, якщо воно пов'язане з приховуванням лише тяжкого або особливо тяжкого злочину (ст. 396 КК України).

Отже, беззаперечно, все вищезазначене підтверджує важливість для особи, яка вчинила злочин, віднесення її суспільно небезпечного діяння до відповідної категорії злочинів за тяжкістю.

Для того щоб визначити, до якої категорії злочинів відноситься готування або замах на злочин, необхідно, на нашу думку, розглянути відповідні критерії класифікації.

В основі класифікації злочинів за ст. 12 КК України лежать два критерії — матеріальний та формальний. Матеріальним критерієм є ступінь суспільної небезпечності злочину, що відображає ступінь тяжкості злочину, виражається в сукупності його об'єктивних і суб'єктивних ознак: важливості об'єкта, характері діяння, способах його вчинення, тяжкості наслідків, формі і видах вини, мотивах і меті. Вираженням матеріального критерію класифікації є її формальний критерій — певний вид і розмір покарання, що найбільш повно відображає тяжкість конкретної групи злочинів. При класифікації злочинів враховуються максимальний вид та розмір покарання, передбачені в кримінально-правових нормах, а не ті, які визначаються судом при призначенні покарання для певної винної особи.

Слідчий, прокурор, суддя, розглядаючи конкретний злочин, ні за яких умов не можуть змінити категорію, до якої закон відносить злочин. Так, якщо закон визначає цей злочин як тяжкий, то навіть декілька пом'якшуючих обставин не дають суду права визначити його злочином середньої тяжкості.

Л. М. Кривоченко зазначає, що наявність в законі не тільки матеріального, але і формального критеріїв класифікації пояснюється тим, що саме покарання, передбачене у санкції конкретної статті КК України, є тієї мірою, що найбільш повно виражає ступінь суспільної небезпечності злочину, дозволяє розмежувати їх за тяжкістю і визначити їх різні правові наслідки.

Так, Л. М. Кривоченко, розглядаючи класифікацію злочинів за ступенем тяжкості фактично робить акцент на тому, що в основі формального критерію такої класифікації лежить покарання, передбачене у санкції конкретної статті КК України [1, с. 76; 2, с. 78]. Те саме зазначає Н. Ф. Кузнєцова [3, с. 40].

І при цьому автори мають на увазі саме санкцію статті (частини статті) Особливої частини КК України, а не санкцію кримінально-правової норми, що за змістом значно ширша за першу.

Однак, слід зазначити, що ні в ст. 12 КК України, ні в ст. 15 КК РФ не зазначається, що класифікація злочинів за ступенем тяжкості здійснюється саме за максимальним розміром або строком покарання, передбаченим санкцією.

Незважаючи на те, що положення про диференціацію кримінальної відповідальності за готування та замах на злочин (ст. 68 КК України) знаходяться у розділі XI «Призначення покарання» КК України, зазначені положення фактично стосуються не засад призначення покарання, а встановлюють максимальні строк або розмір покарання в санкції кримінально-правової норми за готування або замах на злочин. Кримінально-правові норми ч. 2 та ч. 3 ст. 68 КК України є імперативними, на відмінну від норм, які встановлюють правила призначення покарання при наявності пом'якшуючих обставин, які є диспозитивними, і їх застосування повністю залежить від суддівського розсуду.

Отже, ч. 2 та ч. 3 ст. 68 КК України фактично встановлюють максимальні строк або розмір покарання, про які зазначається в ст. 12 КК України.

Стосовно матеріального критерію класифікації (ступеня суспільної небезпечності злочину), слід зазначити, що беззаперечно, що готування до злочину буде менш суспільно небезпечним, ніж закінчений злочин.

Як було зазначено нами вище, від визначення категорії злочинів залежить застосування багатьох інших інститутів кримінального права, тому рішення про віднесення злочину до відповідної категорії повинно бути однозначним.

Отже, на нашу думку, для однакового розуміння віднесення готування до вчинення злочину або замаху на вчинення злочину до злочинів певної категорії за тяжкістю, з урахуванням положень ст. 68 КК України, вважаємо за необхідне внести зміни до положень ст. 12 Кримінального кодексу України, в якій передбачити частину 7 такого змісту:

«7. При вирішенні питання про віднесення готування або замаху на злочин до злочинів невеликої тяжкості, середньої тяжкості, тяжких або особливо тяжких злочинів мають враховуватись положення ч. 2 та ч. 3 ст. 68 КК України, які встановлюють максимальні строк та розмір покарання для зазначених стадій злочину».

Л і т е р а т у р а

1. *Кримінальне право України: Загальна частина* : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закладів освіти / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов [та ін.] ; за ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Стапшиса, В. Я. Тація. — К. ; Х. : Юрінком Інтер ; Право, 2001. — 416 с.
2. *Кримінальний кодекс України*. Науково-практичний коментар. Т. 1. Загальна частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін [та ін.] ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. — 5-те вид., допов. — Х. : Право, 2013. — 376 с.
3. *Российское уголовное право* : учебник. В 2 т. Т. 1. Общая часть / Г. Н. Борзенков, Л. В. Иногамова-Хегай, В. С. Комиссаров [и др.] ; под ред. Л. В. Иногамовой-Хегай, В. С. Комиссарова, А. И. Рарога. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : ТК Велби ; Проспект, 2007. — 528 с.

Лілія Керимівна КРАВЕЦЬ,

асистент кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ, ПОКАРАННЯ ТА ЙОГО ВІДБУВАННЯ ЗА ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ

Концепція реформування кримінальної юстиції країни 2008 р., порушивши питання необхідності створення інституту кримінального проступку в системі кримінального законодавства України, створила, як для українського законодавця, так і для вітчизняних науковців, потребу у вирішенні значної низки завдань щодо доклад-